

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Daniyel

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 597 [1836 oder 1837]

ה הימחנ

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9191

חרגום אשכנוי קב

בייט פֿאַרט, אינדעסדיא איי.
נע האַלפֿטע, מיט שפיעסען
בעוואַפֿענט שטאַנד, פֿאַם
אויפֿגאַנגע דער מאַרגענראַט.
הע, ביז דיא שטערנע הער.
פֿאַרטראַטן. (טו) אויך שפראַך
איך, אום זעלביגע צייט צום
פֿאַלקע, דאַס יעדער מיט וויי.
נעם קנאַפּען אין ירושלים איי.
בערנאַכטען מאַכטע; אונד זאָ
האַטטען וויר דעם נאַכטס וואָ.
דע אינד דעם טאַגס אַרבייט.
(יז) אונד וועדער איך נאָך מיי.
נע כרידער, נאָך מיינע לייטע,
נאָך דיא וואַערהאַבענדען
מאַננער, דיא מיר פֿאַלגטען,
קינער צאָגען וויר אונזערע
קליידער אויס, (עשׂווייטען)
דאַס יעמאַנד עס צור וואַשע
אויסצאָג.

בַּמְּלֶאכֶה וְהַצִּיּוֹם מַחֲזִיקִים
בְּרַמְתִּים מַעֲלוֹת הַשָּׁחַר עַד
צֵאת הַכּוֹכָבִים: (טו) גַּם בַּעַת
הַהִיא אָמַרְתִּי לָעַם אִישׁ וַנְּעִרוּ
יְלִינוּ בַּתּוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ לָנוּ
הַלֵּילָה מְשֻׁמֵר וְהַיּוֹם מְלֶאכֶה:
(יז) וַאִין אָנִי וְאַתִּי וַנְּעָרִי וְאַנְשֵׁי
הַמְּשֻׁמֵר אֲשֶׁר אַחֲרַי אִין אַנְחָנוּ
פְּשָׁטִים בְּגָדֵינוּ אִישׁ שְׂרָתוֹ
הַמִּים:

ה (א) וְהָיִי צַעֲקַת הָעַם וּנְשִׂיהֶם
גְּדוּלָה אֶל־אֲהִיהֶם הַיְהוּדִים:

ה (א) עם ערהאב זיך איין
גרַאסעס געשרייא בייא דעם פֿאַלקע אונד דערען ווייבערן געגען איהרע כרידער,
דיא

ר ש י

(טו) איש ונערו. כל אחד ואחד מן הזונים ובחור אחד עמו ילינו בתוך ירושלים. ובלילה היה להם למשמר והיום עושים מלאכה נמלא שלא היו יושנים כלום: (יז) אין אנחנו פושטים כגדינו. תמיד היינו זרוזים במשאר: איש שלחו המים. מוסב על אין שלמעלה כמו (שמאלל אי ב') ילא עתק מפיכס אין איש ממנו פושט כגדיו לשבב או לרחוק אותן במים וכפל לשון הוא על אין אנחנו פושטים. שלחו הפשטתו כמו (ויקרא ו') ופשט את כגדיו דמתורגס ושלח:
ה (א) וחהי צעקת העם ונשיהם גדולה. דלת העם העניים היו כועקים מאד: אל

ב א ר

י) אך הוכפל להוסיף בו ענין מעלות השמר וגומר. (טו) איש ונערו, יראה שהיה לכל כונס וער הזומך את ידו (חייך התנדוהנגער) והנה היו רבים אשר שכנו מחוץ לעיר ושבו בלילה לאהליהם, ואליהם לוח שגם המה ילינו בעיר. הלילה משמר, הלילה היה רק למשמר אלה היום היה גם למלאכה לחכי העם כמפורש — ומה שנאמר משמר וכן מלאכה בלי למ"ד השמוש הוא לנחות המליכה כי היו לנו בלילה רק משמר וכיום אך מלאכה. אולם לדעת ידידי המס המחרגס מוסב מלת והיו למטה, על משמר ומלאכה ושניהם נושאים כלומר מתוך שנערי האנשים לנו בתוך ירושלים היו לנו משמר ומלאכה גם שניהם, מלאכה ביום ומשמר בלילה, וכן מתורגס. (יז) ואין אני, כי יתר העם אף שהיו עומדים כל הלילה על המשמר הנה היו נחלקים למשורות חליפות ובסור פקודת האחד ילאו אנשי המשמר לשבב ופשטו את כגדיהם מעליהם כי הלוח ילאה כל העם אם לא יתנו שנה לעיניהם — אולם אני והאנשים אשר אתי לא פשטו את כגדס כלל. איש שלחו המים, רבו הפירושים בענין הזה (עיין רד"ק ערש שלח וראב"ע כאן), אולם הכונן לפי פשוטו הוא דעת רש"י עיין בדבריו.
ה (א) וחהי, הפסוק הזה הוא בדרך כלל שהיתה זעקת דלת העם רנה על אחיהם העשירים

תרגום אשכנזי

נחמיה ה

(3) ויש אשר אמרים בנינו
ובנתינו אנחנו רבים ונקחה דגן
ונאכלה ונתיה: (ג) ויש אשר
אמרים שדתינו וכרמינו ובתינו
אנחנו ערבים ונקחה דגן ברעב:
(ד) ויש אשר אמרים לוינו כסף
למדת המלך שדתינו וכרמינו:

דיא יהודים. (ג) מאנכע דיא
שפראכען: אינוער, אונוערער
זאהנע אונד טאכטער זינד
פיעל, קאננטען וויר דאך גע-
טריידע קויפען, דאס וויר עס-
סען אונד דאז לעבען ערהיעל-
טען! (ג) מאנכע דיא שפרא-
כען: אונוערע פעלדער, וויינ-
בערגע אונד הייזער מיססען
וויר נון פערפפאנדען, וויא
וואללען וויר (זיינסט) אין הונג
גערסנאטה געטריידע קויפען?
(ד) אונד מאנכע דיא שפרא-
כען: וויר האבען געלר ענט-

ועחה

לעהנען מיססען, צור שטייער, פיר דען קעניג, אויף אונוערע פעלדער אונד וויינבער-
גע

רשי

אחיהם היהודים. בשביל אחיהם היהודים העשירים: (ב) ויש אשר אומרים. נותן טעם
לדבריו לזה היו לועקים יש מהם גדלת העם שהיו אומרים אנחנו רבים עם בנינו
ובנותינו ונקחה דגן ועתה יש לנו לאכור בנינו ובנותינו ליקח מהם דגן למען נחיה כך היו
לועקים על היהודים עשירים שלא היו רוכים לפרנסה: (ג) ויש אשר אומרים שדותנו וגו'.
ויש מהם בעניים שהיו מתאוננים ואומרים שדות וכרמים ובתים נתן לאחרים בערבון ומשכון
ליקח דגן למזונותינו: ברעב. אחרי שאין מותרים לנו העשירים מנכסיהם לפרנסתנו:
(ד) ויש אשר אומרים לוינו כסף. ויש מהם אשר אומרים לוינו כסף מאחרים על שדותינו
וכרמינו לפרוע מס המלך ומעכשיו אין לנו כלום לזורך פרנסתנו: לאדת המלך. למס המלך
כמו

באר

אולם היתה תלוותם שונות, והנה מתחלקות לשלש כחות, ויבאר תלוות כל כחה וכחה
ואמר: (ב) ויש אשר, כחלה הרימו קולם מר זורח העניים המרודים אשר ביתם ריק
מכל והם שאלו לחם להשיב נפשם העטופה ברעב בדרך מתנת חנם. אנחנו, שיעור הכתוב
אנחנו עם בנינו ובנותינו רבים. ונקחה דגן, הפעל ונקחה הוא בדרך התנאי אנחנו מסלים
לקנות איבל לנפשינו, והנה רצו להשלים מאמרם ולאמור אולם אין לאל ידנו אך טרם בלו
לדבר כבר נשמע קול בת השנית. (ג) שדתינו, לבת הזאת היה עתה לחם לאכול כי היה
עורבים את נחלתם להביא ערף לביתם, אך לא ידעו מה יאכלו לימים הבאים כי שדותיהם
וכרמיהם היו ביד הנושה. ונקחה דגן, כלומר לקחת דגן בימי רעב היינו עורבים את
כל אשר לנו, ובא העתיד במקום העבר בדרך בפעולה המתמדת, כי פעמים רבות היו לריבון
להעביט לקנות איבל לנפשו (וידידי הסנס המתרגם יפתור מלת ונקחה במשמעו כלומר
אנחנו רוכים לקחת דגן בימי רעב הבאים, ואיבה נחיה אז את נפשינו אם את כל אשר לנו
ותנו ליד הנושה והוא על דרך השאלה וכדמתורגם) והנה גם המה רצו להיסיף ומה נעשה
ליום מחר אם אין עוד לנו נחלת שדה וכרם לזרוע ולקבור, ולולא עוד הם מדברים בת
השלישי השמיעי קולם. (ד) לוינו, לבת הזאת היה עוד שדותיהם בידם אך למס המלך היו
כריבין ללוות ולמשכון שדותיהם ועתה הנושה בא לקחתם. שדוחינו, חסר מלת על כמו
שפירש

נחמיה ה

חרגום אשכנזי קבא

גע. (ס) עם איזט דאך, וויא
אונזערער ברודער לייב, אונז
זער לייב, וויא איהרע קינדער,
אינוערע קינדער; אונד זיע
הע! וויר מיססען דעננאך,
אונזערע זאָהנע אונד טאָכ-
טער אלס שקלאַפֿען אונטער-
ווערפֿען; זאָגאר מעהרערע
פֿאָן אונזערן טאָכטערן, זינד
שאַן אונטערוואָרפֿען, אונד
וויר האַבען קיין פֿערמעגען אין
אונזערן האַנדען, אויך אונז
זערע פֿעלדער אונד וויינבער-
גע געהאָרען אַנדערן. (ו) דאָ
וואָרד איך זעהר צאָרניג, אלס
איך איהר געשרייא אונד דיע-
זע רעדען האָרטע; (ו) מיין

(ה) ועתה כבשר אחינו בשרנו
כבניהם בנינו ורנה אנחנו
כבשים את בנינו ואת בנותינו
לעבדים ויש מבנותינו נכבשות
ואין לאל ידנו ושרותינו וכרמינו
לאחרים: (ו) ויחר לי מאד
כאשר שמעתי את זעקתם ואת
הדברים האלה: (ז) וימלך לבי
עלי ואריבה את החרים ואת
הסגנים ואמרה להם משה איש-

באחיו
גע פֿיהל איבערוואַלטיגטע מיד, איך צאָנקטע מיט רען עדעלן אונד פֿאַרשטעהערן,
אונד שפּראַך צו איהנען: איהר דרענגעט יעגליכער ווינען ברודער מיט שולדפֿאַרדערונג!
אונד

ר ש י

כמו (עזרא ד') מדה בלו והלך: (ה) ועתה כבשר אחינו בשרנו. ועכשיו לנו חסונים
ומיחסים בלתינו שהם עשירים: כבניהם בנינו. כבניהם שהם חסונים ומיחסים כמו כן
מיחסים בנינו: והנה אנחנו כובשים. ועתה יש לנו להיות כובשים ונותנים בנינו ונותנינו
לאחרים על עסק מונותינו: ויש מבנותינו נכשות. וכבר יש קלת מבנותינו שהן נכשות לאחרים
לעבדות: ואין לאל ידנו. ואין כח בידנו לפדותם: ושרותינו וכרמינו לאחרים. אף שדות
וכרמים מסרנו ביד לאחרים לפרנסתנו ומה נאכל מעתה כי אין לנו צמח להחפרנס:
(ז) וימלך. ויועץ לבי בעלמי: ואריבה. נתובחתי על החורים והסגנים שהם העשירים: משא
איש בלתינו אדם נושאים. מדוע אדם כך עושים היה לכם לפרנס העניים הללו ואתם מלוים
להם

ב א ו ר

שפירש רש"י וראב"ע. (ה) ועחה, זה ענו ואמרו כל הקהל יחד כי כלם שנסוף יהיו
מוכרמים למכור בניהם ובנותיהם לעבדים ולשפחות להחיות את נפשם ברעב או שהנושים
יקחו אותם בחובם כענין שנאמר והנושה בל לקחת את שני ילדי לו לעבדים (מ"ב ד', א').
אנחנו כבשים, אנחנו בעלמינו מוכרמים למכור את פני בטנינו לעבדים ולשפחות וכבר יש
מבנותינו שהן נכשות, והזכיר הבנות ביחוד מטעם הידוע, וכבר יש במלכת כנע מענין הנס
לכבוש את המלכה כאשר העיר החכם רש"ד. ואין לאל ידנו, להגילם כי שדותינו וכרמינו ביד
אחרים ולא נשאר לנו שום מחיה לנפשנו ואף כי לפדות אותם מיד שוביהם. (ז) וימלך,
כל המפרשים פירשו שהוא מלשון ארמית מלכי יספר עליך (דניאל ד', כ"ד), וענינו ויתיעץ
(ועיין בשרשים לרד"ק יש להוראה הזאת רעים בעברית). ואולי יש לפרש מענין מלך ממש,
והענין שרגשת לבי נעשה מושל עלי ולא יכלתי עוד להתאפק מלריב עם הסגנים (ויין
געפיהו וחוורע וייסטער זיבער ויך), ובא הנפשל מהוראת התפעל על דרך מליצה נאלו
הלב התנשא למלך עליו ביד חזקה. איש באחיו, לדעתי הני"ת במקום על כמו הנכמה
אשר אני רבב בה דלעיל ועוד רבים כמו שהניח הרד"ק במכלול, והכונה אדם עומדים על

בְּאַחֵיו אַתֶּם נִשְׂאִים וְאַתֶּן
 עֲלֵיהֶם קְהֵלָה גְדוֹלָה: (ח) וְאָמְרָה
 לָהֶם אֲנַחְנוּ קָנִינוּ אֶת־אֲחֵינוּ
 הַיְהוּדִים הַנִּמְכָּרִים לַגּוֹיִם כְּדִי
 בָּנוּ וְגַם־אַתֶּם תִּמְכְּרוּ אֶת־
 אֲחֵיכֶם וְנִמְכְּרוּ־לָנוּ וַיַּחְרִישׁוּ
 וְלֹא־מָצְאוּ דָבָר: (ט) וַיֹּאמֶר לֹא־

(א) אונד בראשטע ווידער זיא
 איינע גראסע פֿערוואמלונג
 אויף. (ח) איך שפראך פֿער.
 נערצו איהנען: וויר האבען
 אונז אנגעקויפט, אונזערע
 ברודער דיא יהודים, וועלכע
 אן דיא פֿאלקער פֿערקויפט
 ווארען, זא פֿיעל איהרער
 אונטער אינו זנד, פֿערקויפט
 אויך איהר נון אייערע ברי
 דער, זא ווערדען זיא עבענ
 פֿאלס קייפֿליך אן אונז קאמ
 מען! — זיא שוויגען אונד פֿאנדען קיינע אנטווארט. (ט) איך שפראך פֿערנער:
 טוב

יתיר א' יתיר'

טוב
 מען! — זיא שוויגען אונד פֿאנדען קיינע אנטווארט. (ט) איך שפראך פֿערנער:
 ניבט

ר ש י

להם ממון לכנוש בניהם וכוותיהם ושדותיהם וברמיהם וכוותיהם: ואתן עליהם קהלה גדולה.
 הקהלתי ואספתי עליהם קהלה גדולה לצעוק עליהם כדי לנייטם: (ח) ואמרה להם. וכן
 אמרתי להם אנחנו קנינו כבר את אחינו היהודים אשר נשניה מיד העובדי כוכבים ומזלות
 שהיו נמכרים להם: כדי בנו. באותו די ממון שבידינו: וגם אתם. ואף אתם תמכרו לעמים
 את אחיכם הכובשים תחת ידיכם לעבדים: ונמכרו לנו. והמעשה יבא לידי כך שהיו מכורים
 לנו מיד העובדי כוכבים ומזלות: ויחרישו. שתקו ונתבישו ולא ידעו מה להשיב:

ב א ו ר

אחיכם משא יותר מאשר יוכלו שאת, והוא כדעת קלח שקוראים נשאים נשיין שמאלית, אולם
 ידידי החכם המתרגם אמר וז"ל: ראיתי לנטות בתרגומי לאותן שקוראים נשיין ימנית ואז
 יבוא היחס שבו על נכון, אולם בענין מלת משא אם נשיין שמאלית יהיה הפירוש כל מה
 שאתם נושים באחיכם הוא למשא כנד כי אתם חגשו ותחינו קוחם בחזקה, ויהיה תרגומו
 (ומה חיהר חיינער דעק חנדערן זייהעט מיט דריקענדע זאט), ויותר נראה שהוא שיין ימנית
 ויבוא המשא אלל הפעל כמו בוגדי בגד וכדומה, כי נשה יקרא נכנס וראשונה המלוה אשר
 יגוש את הלוה ביותר ויתבעהו בחזקה, ואם אין לו לשלם או יקח ממנו משכון בענין כי תשה
 ברעך וגומר (דברים כ"ד י' — י"ג), או יקח אותו או בניו לעבדים כמו או מי
 מנושי וגומר (ישעיה כ', א'), והנשה בל לקחת וגומר (מלכים ב' ד', א'), או
 יקח נשך למען הרחיב זמן הלוואה לדעת הרמב"ן בבאורו על אם כסף תלוה וגומר לא תהיה
 לו כנושה (שמות כ"ב כ"ד) (יעיין עוד בספר החינוך לרא"ה מלוה ס"ו ותקע"ב, כי לדעתו
 בכלל לאו לא תהיה לו כנושה בכללת ג"כ אזהרה על נשך ומרבית), ויתורגם לפ"ז (וואווער
 טרייבט חיהר יעגזינער מיט זיינען ברודער) או כאשר תרגמתי בפנים, עכ"ל ההערה.
 ואחן עליהם, לדעתי הענין כי בעבור רבתי עם החורים גרמתי בזה כי התאספו רבים
 סניבותינו לשמוע מה זה ועל מה זה, ואנכי לא שמתי לני לזה וקדול לא חדלתי מלדבר
 אתם קשות. (ח) קנינו, אין ספק כי כאשר עלו מבבל הסדו את אחיהם היהודים אשר
 נכנסו לעבדים ולשפחות בידי העמים. כדי בנו, כפי אשר השיגו ידינו. ונמכרו לנו, אמר
 הראב"ע אחרי אשר נמכרו לנו תמכרו את אחיהם לא טוב הדבר, ולדעתי כי הם שני מאמרים
 שונים כי נגד העניינים האמללים אשר שאלו להם ופירש אין (כאשר בארנו לעיל) אמר ואתם
 תמכרו את אחיכם, כי נהאנעבס מהם כל משען להם, כריבין הם למכור את עמם לגוי
 הארלות; ונגד הנושים אשר באו לקחת את בניהם וכוותיהם בנשים אשר ונמכרו לנו, ויהיה
 הו"ו של ונמכרו כמו או כלומר או שתכריחם להיות נמכרים לנו. וידידי החכם המתרגם
 אמר: לדעתי מלת כדי הוא בענין כדי ארבה לרוב (שפטים ו', ה'), וכדי בנו שעורו כרנס
 אשר בתובינו, וענין הכתוב, הן אתם ראיתם כי קנינו את אחינו הנמכרים כבר לגויים למען
 היותם

טוֹב הַדְּבָר אֲשֶׁר-אַתֶּם עֹשִׂים
 הַלְוֹא בִירְאֵת אֱלֹהֵינוּ תִלְכוּ
 מִחֶרֶפֶת הַגּוֹיִם אֲוִיבֵינוּ: (י) וְגַם-
 אֲנִי אֲחִי וְנַעֲרֵי נָשִׁים בָּהֶם כֶּסֶף
 וְדָגָן נַעֲזְבֶה-נָא אֶת-הַמִּשְׁאָה
 הַזֶּה: (יא) הָשִׁיבוּ נָא לָהֶם כֹּהַיּוֹם
 שְׂדֵתֵיהֶם כְּרִמְיָהֶם וְיִרְתִּיהֶם
 וּבִתְיָהֶם וּמֵאֵת הַכֶּסֶף וְהַדָּגָן
 הַתִּירוֹשׁ וְהַיֶּצֶהָר אֲשֶׁר אַתֶּם
 נָשִׁים בָּהֶם: (יב) וַיֹּאמְרוּ נָשִׁיב

ניכט גוט איוט, וואס איהר טהועט, איהר זאללטעט אין עהרפורכט פאר אינזערעם גאטטע וואנדעלן, וועגען דער שמעהונג דער פעלקער אונזע. רער פיינדע. (י) אויך איך, מיינע ברידער אונד מיינע לייטע האבען איהנען געלר אונד געטריידע געליעהען, וואללען וויר דאך דיעועם דאר לעהען ערלאססען! (יא) געבעט איהנען דאך זא גלייך צוריק, איהרע פעלדער, וויינבערגע, אהלבערגע אונד הייזער, הונדערטע אן וילבער, געטריידע מאסט אונד אהל, וואס איהר איהנען געליעהען האבט. (יב) דא שפראכען זיא

ומהם

ר ש י

(ט) לא טיב הדבר. רע הדבר בפני הקב"ה: מחרפת. מפני חרפת העמים שהם אויבנו: (י) וגם אני אחי ונערי. אף אני וחבירי נושים בהם ממון ואנחנו נעזוב ונמחול להם כל הסלואות הללו ונושים באו (מלכים ב' ד') והנושה בא לקחת: (יא) השיבו נא. ואף אתם תעשו כמוני למחול להם כל חובותיהם: ומאת הכסף. ורוב הכסף שהם חייבים לכם עם הדגן והתירוש וגו': (יב) ויאמרו נשיב.

לעשות

ב א ו ר

היותם חפזים, ואלה היו רבים כאשר הם בתוכינו היום, אף כי שנקנה מספר האנשים אשר אתם תמנרו לעבדים בשביל נאינם ולא נניחם תחת עבדות הגוים — והנושים בשאעם אמרות לדק כאלה ובראותם כי לבו לב רגש כמשפט אהבני ה', תחת אשר לכנס ידמה כאבן ולא כן יהגו בכליותיהם, אז נכלמו מאוד ונאלמו ולא מצאו דבר להטעק, ובהוסיף נחמיה תוכחתו אליהם והפכה רוחם והכניחו לקמן פסוק י"ב להטיב דרכיהם ולחדל מעשק, עכ"ל ההערה. (ט) הלא ביראח, גם עתה ידבר נגד שתי הכתות שזכרנו, ומול אותם אשר קפלו את ידיהם ולא רבו לתמוך עני ואביון אמר ביראת ה' תלכו, כי הוא לזה פתוח תפתח את ידך לאחיק האביון. מחרפת הגוים, כי יאמרו בגוים רק עם צווי ואביר הגוי הזה איש את רעהו לא יאמלו ונגד כת הנושים אמר וגם אני ואחי וגומר. וידידי המכס המתרגם אמר: לדעתי ענין הכתיב הליא יאות לכם ללכת ביראת אלהים ולעשות נחורה ובמזוה למען יסיר אלהים חרפת הגוים מעליכם אשר יחרפו אתכם כל היום וכדמתורגם, עכ"ל. (יא) כהיום, אמר ידידי ה"ה, כהיום ענינו כמו כהיום תמלאון אותו (שמואל א', ט', י"ג), וכן מתורגם. ומאת הכסף, כמו שפירש רש"י וראב"ע כלומר אם גם הכסף והדגן וכו' יעלה למאה והוא מספר גוזמא, כי אין נראה שתהיה הכונה שיעזבו רק חלק המאה מחובם כי בזאת לא יושעו עני ואביון. והנה לא פסק נחמיה לדק על העשירים שלא לוו, להכיל מרעב אותה הכת העטופים, כי דבר זה לריך אומר רב להעריך כל איש ואיש כפי אשר תשיג ידו ולא היתה העת מוכשרת לזה, אבל חשב כי אם הנושים יעזבו את כל נשים גם האחרים יקחו מוסר ויתנו

תרגום אשכנזי

זיא: וויר וואללען עם צוריקי-
נעבען, אונד פאן איהנען
ניכטס פארדערן, וויר וואל-
לען אלזא טהון, וויאדוא גע-
זאגט האסט. איך בעריעף
דיא פריסטער, אונד ליעס
זיא שווארען, זאללעם צו טהון.
(יג) אויך שיטטעלטע איך מיי-
נען אר מעל אויס אונד
שפראך: זא שיטטלע נאטט
יעדערמאן, דער דיעזעס ווארט
ניכט ערפיללט, אויס זיינעם
הרוע אונד אויס זיינעם ער-
ווערבע, אונד זא זייא ער
אויסגעשיטטעלט אונד אויס-
געלעערט. דארויף שפראך
דיא גאנצע פערואממלונג:
זא זייא עם! זיא לאבטען דען
עוויגען, אונד דאז פאלק האני-
דעלטע נאך דיעזעס ווארטע.

נחמיה ה

ומהם לא נבקש בן נעשה כאשר
אתה אומר ואקרא את הכהנים
ואשביעם לעשות כדבר הזה:
(יג) גם חצני נערתו ואמרה
ככה ינער האלהים את כל-
האיש אשר לא יקים את הדבר
הזה מביתו ומיגיעו וככה יהיה
נעור ורק ויאמרו כל-הקהל
אמן ויהללו את יהוה ויעש
העם כדבר הזה: (יד) גם מיום
אשר צוה אותי להיות פתח

בארץ

(יד) אויך פאן דעם טאגע אן, דא מאן מיך בעשטיממטע לאנדפאלענער צו זיין, אויס
לאני

ר ש י

לעשות כדבר הזה. שיהיו מוחלים גם הם: (יג) גם חצני נערתו, אף אני בגדי חלני נערתו.
חלני כמו (ישעיה מ"ט) והניאו בניך בחולן: נערתו אישקוליי"ר בלע"ז כמו התנערי מעפר
(שם נ"ב): ככה ינער, ככה ינער הקב"ה מן העולם ומנכסיהם כל אותם שלא יהו מוחלין חובותיהם:
נעור ורק. בלא נכסים: (יד) אשר טוב אותי. המלך: פחס. כמו פסה. שלטון דוגמת רקס
שהוא

ב א ו ר

איש כמתנת ידו כנרכת ה' אשר עליו. (יב) ואשביעם, ע"י הכהנים כי הם המשביעים ע"ד
והשביע הכהן את האשה על בן קראס (ראב"ע). (יג) חצני, זרוע נקרא חנן וחלנו מעמר
(תהלים קב"ט ז'), והוא שם גם לשפת הנגד (ראב"ע ורד"ק) ונראה שהי' לנגדיהם בחי זרועות
יחבים והי' מנהגם לקיים אלת השבעה באופן הזה שהניעו אותם ואמרו המליכה הזאת.
ינער, הוראת נער הוא התנועה החזקה (שיטטען, חויפריטטען), וכן ונער בשן וכרמל (ישעיה
ל"ג, ט"ז), השליכו פרותיהם (חבגעיטטענט), נער כפיו (שם שם, ט'), (חויסטיטטען),
ונפי דרכי בהדמות הראות השמות בנחיס וחסרים (באשר הערותי ע"ז פעמים) ידמו שרש
עור לנער כמו ועורר ישנים עורה דבורה וכדומה ואין להאריך. מביחו, הראב"ע פירש
מבניו, אבל לא יהיה זה בדרך ההדרגה כאשר יבין המשניל, ולזה יראה שהוא כפשוטו שלא יהיה
לו לא קרקע ולא מטלטלין וגם יהי' נעור ורק מכל כסף כי לא יאשר בידו מאומה. ויעש
העם, הוי"ו של ויעש מורה על הזמן העבר (באשר זכרו כמה פעמים), והשעור באשר בלעו העם
את אמרתם הללו וזה לעד כי בלב שלם ובנפש חפכה עשו זאת. (יד) פחס, אמר הראב"ע
המ"ס נוסף ופסה ופחס באמנה ואמוס, או המ"ס סימן הרבים והטעם פסה שלהם והוא
הנכון רק שראוי פחס ע"כ, ועמו הסכים הרד"ק בארשיו שרש פסה שנתב משפטו פחס
כמו וכורס לבלות שאלו (תהלים מ"ט ע"ו), שמשפטו וכורסת, וענין פסה כמו נגיד עב"ל.
לחם

בְּאֶרֶץ יְהוּדָה מִשְׁנַת עֶשְׂרִים
 וְעַד שְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם
 לְאַרְתַּחְשַׁסְתָּא הַמֶּלֶךְ שְׁנַיִם
 שָׁתַיִם עֶשְׂרֵה אָנִי וְאַחִי לֶחֶם
 הַפָּחָה לֹא אָכַלְתִּי: (טו) וְהַפְּחֹת
 הָרְאשׁוֹנִים אֲשֶׁר לְפָנַי הַכְּבִידוּ
 עַל־הָעַם וַיִּקְחוּ מֵהֶם בְּלֶחֶם
 וַיִּין אַחַר כֶּסֶף־שִׁקְלִים אַרְבָּעִים
 גַּם נִעְרִיָּהֶם שָׁלְטוּ עַל־הָעַם וְאֲנִי
 לֹא־עָשִׂיתִי כֵן מִפְּנֵי יְרֵאת
 אֱלֹהִים: (טז) וְגַם בְּמִלְאֲכַת־

לאנדע יהודה, פֶּאָם צוואנציג.
 סטען יאהרע ביו צום צווייא
 אונד דרייסיגסטען יאהרע
 דעם קעניגס ארתחשסתא,
 צוואלף יאהרע הינדורך, גע.
 נאָם איך ניכט דיא טישפֿער־
 פֿלעגונג איינעם לאַנדפֿלע־
 גערס. (טו) דיא פֿריהערן
 לאַנדפֿלעגער הינגעגען, דיא
 פֿאַר מיר וואַרען, מאַכטען
 דעם פֿאַלקע אויפֿלאַגען מיט
 שפּייזע אונד וויין, אונד נאָה.
 מען פֿאַן איהנען הינטערדרין
 פֿירציג שקל אָן זילבער, אויך
 איהרע לייטע העררשטען אִי־
 בער דאָ פֿאַלק, איך אַבער
 טהאַט ניכט אַלוצ אױס עהר־
 פֿורכט פֿאַר גאַטט. (טז) אויך
 אינטערשטיצטע איך דען בויא
 די־ע־

חחומה

ר ש י

שהוא כמו רקה: משנת עשרים. למלך דריוש כי אז עלה מנבל שנאמר (לעיל ב') ויהי בחדש ניסן שנת עשרים וגו': שנים שמים עשרה. שהם שמים עשרה שנה: אני ואחי. אני וחברי אשר באו עמי: לחם הפחה לא אכלתי. לחם שהוא ראוי למאכל הפחה שהעם נותנין אותו אל הפחה מן המס: (טו) הכבידו על העם. הכבידו מס על העם: ויקחו. והיו לוקחים מהם בשביל המס לחם ויין אחר נתינת ארבעים משקלים של כסף וכך היו רגילים בכל שנה: גם נעריהם. של פחות: החומה

ב א ו ר

לחם הפחה, מלבד ההכנסות שהיו לשרי המדינות היו להם ולהסריסים הקרונים אליהם סך קלוב לארזות שלמנס (וגם זה נגבה מאת העם כאשר יבאר), כי בעבור כבוד המלך אשר המה עומדים במקומו היו לריבין לעשות לחם רב וכמו שזכר. (טו) בלחם ויין אחר, רש"י פירש אחר שהיו נותנים ארבעים שקלים מדי שנה בשנה היו עוד לריבין לתת לחם ויין, והראב"ע גרים אחד בדל"ת ובאר ליום אחד, ואולי הענין כי מלבד שה' להם להביא לכורך מאכל שלחנו מכל תבואת ארצם ומפריה כפי אשר הושת עליהם ה' עוד עליהם לתת ארבעים שקלים ללחם ויין אחר, כלומר למאכלים ויין הבאים מארץ אחרת כי אינם מתנובת ארצם, וידוע כי לחם כולל כל מיני מאכלים. וידידי הכבס המתרגם אמר וז"ל: בבוא אחר שרש כבד, הדבר אשר יכבד, יבוא הדבר ההוא נקשר עם נ"ת השמוע כמו ואבנס כבד מאד במקנה וגומר (בראשית י"ג ב') וכן יתכן לומר, ה' הכביד את אבנהם במקנה, ויהיה סדר הכתיב וענינו כאן הכבידו על העם בלחם ויין, ויקחו מהם, אחר, כסף שקלים ארבעים, אחר ענינו אחרי כן, כמו ואחר נגש יוסף (בראשית ל"ג ז'), והנגינה מסכמת לדעתי, וכן תרגמתי. (טו) וגם, בנות הבחוב לדעתי כן הוא לא לבד שלא אכלתי לחם הפחה שלא להכביד משאת העם אבל גם החזקתי במלאכת החומה כלומר החזקתי ידי הכונים בתתי להם לחם חקם, כי לא ישוער שהי' קהל גדול כזה עושים חנם אין כסף, וכמו שכתב רש"י לקמן הייתי נותן להם ממון כדי לבנות אף לא קניתי שדה ולא היה לאנשי ביתי לעבוד עבודת השדה, ולזה היו נערי קבולים על המלאכה, ובה אמר ידידי ה"ה בהערותיו: ושדה לא קנינו הענין לדעתי לא היה לנערי לזרוע

החומה הזאת החזקתי ושדה
לא קנינו וכל נערי קבוצים שם
על המלאכה: (יז) והיה יהודים
והסגנים מאתה וחמשים איש
והבאים אלינו מן הגוים אשר
סביבתינו על שלחני: (יח) ואשר
היה נעשה ליום אחד שור אחד
צאן שש בררות וצפרים נעשו
לי ובין עשרת ימים בכר יין
להרבה ועם זה לחם הפחה לא
בקשתי כי כבדה העבודה ער

דיעזער מויער, קויפטע מיר
קיון גוט און, אונד אללע מיינע
לייטע, ווארען איממער דארט
בייא דער ארבייט פערואמ
מעלט. (יז) מעהרערע יהודים
אונד פארשטעהער, הונדערט
אונד פֿינפֿציג פערואנען,
נעכסט דענען, דיא פֿאן דען
פֿאלקערן, רינגס אומהער
צו אונז קאמען, ווארען און
מיינעם טישע. (יח) אונד וואס
בייא מיר צוכערייטעט וואור
דע, פֿיר איינען טאג, וואר:
איין אַכס, זעכסגעמאסטעטע
שאַפֿע, אויך ווארדען בייא
מיר פֿאגעל צוכערייטעט,
אונד אינערהאלב צעהן טאגע
אללערלייא וויינע אין איבער.
פֿלוס, אונד בייא דעם פֿאר.
דערטע איך דעננאך ניכט דיא

מיש פֿער פֿלעגונג איינעם לאַנדפֿלעגערס, ווייל אָהנע הין דיא אַרבייט שווער

העם

אויף

ר ש י

(טו) החומה. חומת העיר: החזקתי. העסקתי לעסוק בה תדיר: ושדה לא קנינו. ושדות
של היהודים שהיו בונים החומה לא קנינו אנו ובני סייעתי על עסק דוחקן שהיו עוסקין
בבניין החומה. אבל הייתי נותן להם ממון כדי לננות הבניין: על המלאכה. לננות תדיר:
(יז) מאה וחמשים איש. היו אוכלים על שלחני לבד הגרים הנאים אלינו מן הנכרים שאף
הם היו אוכלים על שלחני: (יח) ואשר היה נעשה. ובכל יום ויום היו אוכלים על שלחני
שור אחד ושש לאן ולפרים הרבה: בררות. פתרונו לפי עניינו שש לאן עשויות בענין שנאמר
חמש לאן עשויות (שמאל א' כ"ה): נעשו לי. לשון תקון כמו וכן הנקר אשר עשה (בראשית
י'): ובין עשרת ימים. ובכל יום ויום היו שותים יין הרבה כדי שיעור ספוק של עשרת
ימים: ועם זה. ובשזיל כל מעשה זה. שהייתי מולא הולאות כל כך: לחם. של מים הראוי
למטה

ב א ו ר

לזרוע ולקצור ולא לנטוע ברמים, כי לא יכלו לעבוד את האדמה בתמי מלאכת החומה עליהם,
והוכרחתי לפי זה לקנות כל מאכל ומשקה בנסף מלא ואעפ"כ האכלתי והסקיתי יהודים וסגנים
רבים והיו באוכלי שלחני יום יום וכן תרגמתי, עכ"ל. (יז) וההגבים, אס שהיו נוסף ושעורו
והיהודים הסגנים או שהיו לבאר כלומר היהודים שהמה סגנים (נעוויך דיא פֿערטטעהער)
והענין אחד. והבאים, הנה באן אליו ליריב משאר פחות הוכר והיה מדרך הנימוס לקרוא
אותם לאכול עמו לחם. (יח) ואשר, ענינו הדבר שהיה נעשה כלומר המאכל שתיקנו היה ליום
אחד וגומר. בררוח, רש"י כתב לפי ענינו לאן עשויות, עיין בדבריו, ולפ"ז יראה שהוא מן
ברה (כי ברה מתדמים בהוראתם עיין ברד"ק שני השרשים האלה), והוא המאכל הטוב
והנעים, היה לברות למו (איכה ד' י'), ומזה ועשי לי הנריה (ש"ב י"ג ז'), ואחרים פירשו
במשמעו לאן נבחרות וזה נכון. ובין עשרת ימים, לדעתי הני"ת של נבל יין עומד במקום מ"ס
ובכר

נחמיה ה ו

העם הזה: (יט) זכרה-לי אלהי
לְטוֹבָה כָּל אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי עֲלֵי-
הָעָם הַזֶּה:

תרגום אשכנזי קכד

אויף דעם פֿאַלקע לאַג- (יט) גע-
דענקע מיר, מיין גאַטט! צום
גוטען, אַללעס וואָס איך אָן
דיעזעם פֿאַלקע געטחאָן האָ-
בע .

ו (א) ויהי כאשר נשמע לסנבלט
וטוביה ולגשם הערבי
וליתר איבניו כי בנית את-
החומה ולא-נותר בה פּרץ גם
עד-העת ההיא דלתות לא-
העמדתי בשערים: (ג) וישלח
סנבלט וגשם אלי לאמר לכה
ונועדה יחדו בכפרים בבקעת

ו (א) עם געשאָה, אַלס דעם
סנבלט, טוביה, דעם
אַראַכער גשם אונד דען איב-
ריגען פֿיינדען קונד וואורדע,
דאַס איך דיא מויער ערבויעט
האַבע, אונד קיינע ליקע דאַ-
רין איבריג געבליעכען זיין,
אַכשאָן איך ביז צור זעלבען
צייט, דיא טהירען נאָך ניכט
אין דיא טהאַרע איינגעוועטצט
האַטטע; (ג) דאַ זאַנדטע
סנבלט אונד גשם צו מיר,
אונד ליעסען זאַגען: „קאַם
וויר וואַללען אונז פֿעראייניגען
ווידער דיא כּפּרים, אים טהאַ-
לע

אונד

ר ש י

לפניה לא בקשתי ולא שאלתי מן העם שהרי כנדה וחוקה עבודת בנין החומה עליהם:
ו (א) ולא נותר בה. בחומת העיר: דלתות לא העמדתי. שלא נעשו דלתות בשערי
העיר: (ב) כנפירים. שם מקום הוא אשר נבקעת אונד. כך שם הנקעה: והמה
מושבים

ב א ו ר

ונבר באו רבים כיוצא בו (עיין מכלול לר"ק), והענין כי תמיד בין עשרת ימים היו מכל מיני
יין הרבה, כי בכל יום ויום הביאו מין יין אחר על שלחנו. (יט) על העם, הראש"ע פירש כמו אל
העם ויש גם לפתרו כמו עם, כאשר בא ויבואו האנשים על הנשים (שמות ל"ה כ"ב) ורבים ככה.
ו (א) גם, הענין כי אף שלא העמדתי הדלתות עוד והיתה העיר פתוחה, מ"מ ביון שהחומה
נקשרת אין פרץ, ידעו כי אין לבוא אליה במחר, כי השערים היו נשמרים יומם ולילה, ולזה
התנוכלו לפתוחו, כי יצא נחמיה אליהם השדה כאשר יבאר, גם היה צריך להקדים זה, לפי שאמר
להלן למה תשבת המלאכה כאשר ארפה ולזה אמר שעוד לא נשלמה מלאכת החומה. (ב) בכפרים,
רש"י אמר שהוא שם מקום, שאם יהי' הענין מקומות הפרזים ומלרים היה ראוי להיות כפרים
בקמץ הפ"א כמו נלינה בכפרים (ש"ה ז' י"ב), וכן גד"הי (א' כ"ז כ"ה) בערים ובכפרים,
גם יקשה מדוע יאמר השם ברבים הלא אך באחד יודעו, ואף שאל הבי"ת של בכפרים אפתח
לסודות על הידיעה, הנה כבר מלאנו הרבה שמות הפרטי ובפרט בערים עם ה"א הדעת
בגודע — אך הראש"ע והרד"ק אומרים שהוא אחד עם כפרים (ובא על שני משקלים), והענין
באחד מן הכפרים כמו ויקבר בערי גלעד (שופטים י"ב ז'), שענינו באחד מהן. אולם ידידי
החכם המתרגם אמר בהערותיו: מלאנו עיר בחלק בנימן הנקראה כפירה (יהושע י"ח כ"ו)
וישניה המתישאים אפריה, נקראים, או כפירותים בחלוף הה"א לתי"ו כמו לעזתים לחמור
(שופטים י"ו ב') מן עזה וכדומה, או כפירים בגפילת הה"א כמו סחן החמני (שם ט"ו ו') מן
תמנה וכדומה, וענין הבי"ת של בכפרים או שהוא במקום עלבמו אשר אגרי רכב בה (לעיל ב'
י"ב)